

Gazdasági és erdészeti tanintézeteink ügye

As országos Magyar Gazdasági Egyesület f. é. augusztus 25-én tartott igazg. választmányi ülésének jegyzőkönyvéből.

IV. A gazdasági tanintézetek ügyében érkezett több rendbeli iratok közül mindenek előtt felolvastatott mélt. gróf Festetics Tasziló urnak Pordenoneban f. é. jun. 24-én kelt levele, melyben az egyesületi elnökséget értesíti a nemes gróf, hogy „az országos gazdászati és ezzel kapcsolatban levő nemzeti jólét előmozdítására czélzó legmagasb szándéknak, s az ország közóhajtságának megfelelni kívánván, a Keszthelyen felállítani tervezett gazdasági tanintézet létesülhetéséhez — majorbéli gazdasága háros megcsorbitása nélkül haszonbérbe adható — mintegy 150 katasztrális holdra terjedő földtért, jutányos évi bérfizetés mellett készséggel felajánlotta, s ennek alapján a haszonbérleti szerződést meg is kötötte.“

Felolvastatott továbbá t. Érköry Adolf urnak következő jelentése:

Tekintetes Gazdasági Egyesület! Az ez évi junius 2-án tartott választmányi ülés jegyzőkönyve 2-ik számú határozata által alulírt biztatván meg: a Keszthelyen felállítani szándékolt gazdasági tanintézet ügyében a helyi viszonyok s ajánlatok gondos mérlegzése körül eljárni, van szerencsém tiszteletteljes jelentésemet megtenni ezennel, mint következők:

A szándékolt gazdasági tanintézet létele s hasznos közremunkálása bizonyos mennyiségű földtér birását föltételezván, ennek Keszthely földje urától, méltóságos tolnai Festetics Tasziló gróf urtól leendő eszközlésére a Tek. Egyesület részéről küldöttségi minőségben, gróf Szapáry Antal és gróf Festetics Ágoston urak ő méltóságaik kérettek

fel, a minthogy a Tek. Egyesületnek mélt. Festetics Tasziló gróf urhoz intézett megkereső irata is kézbesítés végett ezen főurakhoz tételett át.

A nm. m. kir. Helytartó Tanács kebeléből kinevezett kir. biztos, mélt. Abonyi István úr a helyi viszonyok, ajánlatok s egyéb körülmények számba vételére s megítélésére ez évi június 15-ik napját Keszthelyre tűzvé ki, minthogy illetékes helyről június 12-én vett távirati sürgönyből tudomásomra jött, miszerint m. Festetics gróf úr hosszabb időre Olaszországba utazandván, csak június 14-ig volt Keszthelyen található; másrésről, hogy a Tek. Egyesület átirata nélkül a gazdasági intézet számára tetszvényezendő földtérre nézve ő méltósága nyilatkozni nem fog, — mivel az e körülményről általam értesített főurak akadályozva voltak abban, hogy rögtön Keszthelyre rándulván, küldetésökben eljárjanak, ugyancsak ezen főurak megkeresésére a Tek. Egyesület átiratát kezemhez vettem, s azt június 13-án m. gróf Festetics Tasziló urnak Keszthelyen átadtam.

Ezt szükségesnek látám előre bocsátni azért, hogy indokolva legyen az egyesületi átiratnak illető helyen általam történt kézbesítése, mi tulajdonképen eredeti megbízatásom körén kívül esett, de szükségessé vált a végre, hogy a királyi biztos úr az intézet lételét föltételező földtérrel határozott tudomást vehessen, s eként a dunántuli gazdasági tanintézet Keszthelyen fel vagy nem állíthatása kiderüljön.

A Tek. Egyesület megkeresése folytán mélt. gróf Festetics Tasziló úr, kivel — miután június 14-én Olaszországba elutazott, táviratilag végeztetett be a Keszthelyen megkezdett értekezés', — összesen három tábla, leginkább szántóföldet, mintegy kétszáz (1200 □ öles) holdnyi kiterjedésben tetszvényezvén 15 évre, illetőleg annak idejében megújítva a szerződést több időre is haszonbérbe katasteri áron, mi holdankint s évenként mintegy harmadfél forintot tesz, — továbbá a városi és megyei raktárak előtti terét is a gazdasági intézetnek átadni határozta.

Az ./. alatt mellékelt térkép mutatja:

a) Keszthely város azon részét, melyben az intézeti célra Zala vármegye által felajánlott egy emeletes „Megyeház“ fekszik;

b) a város tövében levő megyei és városi raktár épületek helyzetét, mintegy hat holdnyi telekkel, mely telek és épületek szintén az intézet céljaira szánvák;

c) az intézet számára *haszonbérbe* tetszvényezett földeket, melyek három szakaszban I. II. és III. piros számokkal jelölvek.

Az I. számú, mintegy 50 holdas mezőt a raktár épületek telkétől, mint leendő majortértől, csak az országút szélessége választja, ellenben a II. és III. számú mezők az 1-ső számutól mintegy 130 ölnyi távolságra fekszenek, legszélő pontja pedig a III. számú mezőnek a raktári telektől 2000 ölnyre van.

Megemlitem még, hogy a Keszthelyi vinczellérképezde 13 holdas, haszonbéres kertjét, mely már is szorgalmatos munkáltatás alá van véve, az alapítók némi tökekészlettel s az eddigi beruházással az intézetnek felajánlották. Ezen kert szintén grófi földön levén, a haszonbér ideje s összege annyira van szabva, mint a többi földeké.

A mellékelt térképen e kert fekvése nincs megjelölve, megjegyzem tehát, hogy a kert a város nyugati oldalán a grófi park töszomszédságában van.

A föld minősége ellen átalában, mely helyenkint köves, murvás, agyagos, nincs kifogásom, kellő megmunkálás és trágyázással lehetvén azt mindenféle termelésre használni.

Tekintetbe véve most már az intézeti célra felajánlott városi (raktár) és megyei (raktár és megyeház) épületek, s a haszoubéres földeket, tetemes összeget lehet megkimélni ahhoz képest, ha minden épületeket újból állítani, s a gazdasági s egyéb földtért örök áron megszerezni kellene, mely utóbbi eljárás egyébkint Keszthelyen, hol a lakosságnak igen kevés földje van, az uradalom pedig hitbizomány, kivihetetlen is; — ellenben a felemlített helyi viszonyok meg azt kívánják:

1) hogy a Tek. Egyesület azon javaslatából, mely az intézeti tanulók convictusszerű elhelyezését tartja. Keszthelyen el kell térni, minél fogva, ha az intézet igazgatójának lakása, s a tan- és gyűjtemény termék a „megyeház”-ban lennének, néhány tanárnak s a tanulóknak a városban kell elhelyezkedniök, mely körülmény azonban az ifjuság feletti elengedhetlen felügyeletet a kis városban különösebben nem nehezíti;

2) hogy a földmives iskolát, és ezen iskolai tanulók lakását a

városi és megyei átalakítandó raktár épülete egyikébe kell tenni, itt fogván lakni a földmives iskola tanára is, ki egyszersmind

3) az intézet gazdaságát is kezelné igazgatói felügyelet alatt. E kettős elfoglaltatásánál fogva a földmives iskola tanára rendes tanári minőséggel és fizetéssel lenne ellátandó;

4) hogy a vinczellérképezde 13 holdas kertjében kell a kerteszetet s e végre az intézeti kertészt is megtelepíteni;

5) hogy *egyelőre* a város alatti raktár-épületek egyikéből, mint gazdasági udvarból lesz a gazdaság kezelendő, de csak is *egyelőre*, mert gazdai szemmel szigorolván a mellékelt térképen a helyiséget, kitűnik, hogy az intézetnek haszonbérbe adott I. II. és III. számú össze nem függő mezők kebelében ott van az „Ördögálló rét“ huszholdnyi kiterjedésben, s a „Nagyszakas“ nevű 120 holdas szántóföld, mely két darab földet az uradalmi majorságtól a *Zsidre vezető ut* választja el; — első pillanatra feltetszik tehát, hogy ezen ut a legtermészetesb határ lehetne az intézeti és uradalmi gazdaságok közt, s hogy az ezen uton inneni földek összefüggését megbontani úgy az intézetre káros, valamint hogy az uradalmi gazdaságra sem előnyös; — sőt tekintetbe véve azt, hogy az intézetnek haszonbérbe adott II. és III. számú, mintegy 125 holdnyi földön, mint külön tagon, czélszerűen építkezni sem lehet; továbbá, hogy a tanítás sikerét oly lényegesen fokozó állattenyésztést ily kevés földön haszonnal fogamatba nem vehetni; másrésről pedig azt is szem előtt tartva, hogy az „Ördögállórét“ és „Nagyszakas“ nevű szántóföld az uradalmi gazdaságnak úgy is keze ügyén kívül esik; méltán táplálhatja a Tek. Egyesület azon reményét, hogy az említett két földdarabot is mélt. gróf Festetics Tassiló úr az intézetnek haszonbérbe adandja. E kérelemnek az intézetre nézve életkérdési fontosságát indokolni lehetvén, de kellvén is.

Ha ezen közohajtás teljesülni fog, az intézet gazdasága 320 holdat teend, *még pedig* eltekintve a 13 holdas kerttől, *egy tagban*.

Ennyi földön példányszerű állattenyésztésnek már van tere, s a partosabb fekvésű „Nagyszakas“-on czélszerűen építkezni, valamint helyes gazdasági berendezést is eszközölni lehet, aként körülbelől, hogy az I. számú mező mint fűvészkert, kísérleti tér és paraszt példánygazdaság, a többi mintegy 270 holdnyi föld pedig, mint nagyobb gazdaság, a tudomány és helyi viszonyok igényeihez alkalmazott változó és fordulókkal kezeltetnék, a folytonos örszemet és babrálást kívánó kényesebb kerteszet a hat holdas belteleken fogván gyakoroltatni.

A Tek. Egyesület böles belátásától függ, méltóztatik-e jónak látni mélt. gróf Festetics Tasziló urat a szóban forgó földtér helyzetéről rögtön felvilágosítani, *s eként az intézet czélszerű magalapítását kezdetben mindjárt lehetővé tenni*, vagy későbbi időnek fenhagyni a helyzet elmaradhatlan megigazításának azontúl *valószínűleg* nehezebb eszközlését.

Elöttem annyi tisztán áll, hogy mélt. gróf Festetics Tasziló úr, ki nekem kijelenté, miszerint életrevaló, gazdasági tanintézetnek Keszthelyen létre jöttét óhajtja, s azt gyámolitni is fogja, — ha kelően felvilágosittatik a helyzetről, s belátandja, miszerint az eddigelé tetszvényezett földtéren *az intézet kellő életrevalóságot ki nem fejthet, a hazai társintézetekkel mérkőzhetni nem fog, s a tudomány és mezőgazdasági művészet igényeinek meg nem felelhetend*, főuri hazafias jó indulatából a kívánt földtért az intézetnek haszonbérbe szintén átengedendi.

6) Azon esetre, ha a keszthelyi gazdasági intézet 1864-ki október elején megnyittatni szándékoltatik, mi vajmi könnyen eszközölhető, az intézeti beltelket és gazdasági földeket *hovaelőbb*, mindenesetre pedig 1864-ik évi kora tavaszon át kell venni, hogy tavaszi vetésül takarmányt termelni, a nyári és őszi vetésű termények alá pedig a földet ideje korán megmunkálni, árkolásokat, kutak ásását, telkesítéseket, faületéseket, s a kellő beosztást és felszerelést megtenni lehessen, s így az intézetbe lépendő ifjuság ne találjon teljesen parlagtért, s az intézet is ne veszítsen el egy egész esztendő.

Ezen munkálatok keresztül vitele meggyőződéseim szerint a mily elkerülhetlenül szükséges, oly könnyű is, mert ha a vinezellérképezde kertje illető helyen az intézet számára elfogadtatik, ezt felügyelet nélkül úgy sem hagyhatni; továbbá mert az intézeti igazgató és tanári kar kinevezésével késni már csak azért sem lehet, *mínthogy az illetőknek időt kell engedni eddigi viszonyaik megbontására, új helyzetők berendezésére s a mi fő, szakbeli készülésre is.*

A két eljárást tehát könnyen lehet összehangzásba hozni.

Átterve most már az építkezési rendezésre, ezt következőleg vázeltam; feltéve, hogy az intézet 320 holdnyi gazdasággal birand:

a) a „Megyeház-ban“ lenne az igazgatói lakás, tangyűjtemény-, könyvtár-termek, vegytani műhely és egy intézeti szolgál szállása;

b) a raktár teleken:

a földmives iskolai tanár és gazdatiszt lakása,

egy majorosgazda lakása,
 két kocsis lakása,
 négy béres lakása,
 két tehenész lakása,
 harmincz földmives tanuló számára lakás és tanterem, — e helyt
 figyelemmel az árnyékszékek akénti beállítására, hogy az emberi ürü-
 lék trágyául, könnyű szerrel értékesíthető legyen;

c) 4 igásló,
 12 jármos ökör
 12 fajtehen
 12 söre
 20 tinó számára istálló, takarmánytartó padlással, és trágyagödör;
 d) egy csür 60 ☐ ölnyi, egy szekérszin és műszerkamara 40 ☐
 ölnyi térfogattal, ez utóbbi a kerítés falra feltetű alá is építhetethvén;
 legalább 80 ☐ ölnyi magtár-terület, akár a csür kettős padlá-
 sán is;

egy kukoricza góré 1000 mérő csős kukoriczára.

e) Utóbb majdan a birtoktag külső felére egy 15° hosszú 6° szé-
 les istálló, trágyagödör és egy 10° hosszú 4° széles eselédlak;

f) három kut;

g) a Vinczellérképezdei gyümölcsös-, konyha- és szőlös kertbe
 egy kétszobás, egy konyhás és egy élesztáros kertészlak.

Ennyi az, mi, ha nem csalódom, küldetésemben állott, a rész-
 letesebb tervezés és miveletek utóbbra, s a közvetlenül érdekelt inté-
 zeti tisztviselőség körébe tartoznak. A Tekintetes Gazdasági Egyesület-
 nek, Pesten 1863 július 5-én, alázatos szolgálja: Érkövy Adolf.

Az igazg. választmány hazafiúi örömmel fogadta gróf Festetics
 Tasziló úr ő méltóságának a keszthelyi gazd. tanintézet létesíthetésére
 tett nagylelkű ajánlatát; minthogy azonban az Egyesület kiküldöttjének
 jelentésében, az intézet gazdasági földtérének kiegészítésére nézve
 felhozott észrevételeket és óhajtást is osztja: ügyekezni fog az Egye-
 sület hálás köszönetét kifejező soraiban egyszersmind oda hatni, hogy
 a nemes gróf a még szóbanlevő két darab föld átengedésére is meg-
 nyerhető legyen.

A felsőmagyarországi gazdasági tanintézetet illetőleg Kassa,
 Eperjes és Igló városa részéről érkezett átiratok, további tárgyalás vé-
 gett, az iskolaügyi bizottmánynak adattak ki.